

EEN BELAST, IN ONSCHULD BELEEFD VERLEDEN

Harnas van Hansaplast van Charlotte Mutsaers

Alleen maar in schijn reconstrueert Charlotte Mutsaers in *Harnas van Hansaplast* het ontspoorde leven van haar vereenzaamde broer Barend. In werkelijkheid gaat het boek – zoals al haar werk – over de manier waarop ze ondanks een verknipte jeugd haar eigen leven op de rails houdt. Al in de inleiding stelt de 75-jarige P.C. Hoofdprijswinnares dat deze roman ook over haar gaat, omdat schrijven “sowieso neerkomt op het maken van een zelfportret”.

Het verhaal over Barend is snel verteld: hij stierf in 2001, 51 jaar oud, met ontbloot onderlijf en omgeven door pornoblaadjes, in zijn ouderlijke huis in Utrecht, waar hij na de dood van zijn ouders alleen was achtergebleven. Samen met haar oudere zus moet de schrijfster dit intens vervuilde huis van haar jeugd ontruimen. In een kist (volgens een familielegende de originele boekenkist waarin Hugo de Groot uit slot Loevestein ontsnapte) treffen ze een kolossale verzameling pornografie, inclusief kinderporno, aan. Mutsaers beschrijft de foto's walgend: “Een man van rond de zestig heeft een klein meisje aan zijn zwaard geregen. Een andere man steekt zijn lolly in haar mond. Voor het eerst in mijn leven zie ik kinderogen kokhalzen.”

Om ervan af te komen verkopen de twee zussen de hele handel voor 5.000 euro aan een seksshop. Toen Mutsaers in een interview verklaarde dat ze dit in werkelijkheid ook hebben gedaan, ontstond er een relletje omdat handel in kinderporno strafbaar is. Na enig speurwerk bleek er geen sprake te zijn geweest van een strafbaar feit, waarop het vuurtje weer doofde. Maar de vraag blijft waarom die porno zoveel nadruk krijgt in de roman, terwijl een veel betekenisvollere vondst, de zegelring van haar vader, alleen terloops aan de orde komt. Het familiewapen op de ring toont drie “mutsaards”, roedebundels, *fasces*, een Romeins symbool voor macht dat Mussolini later als partijembleem koos. De wapenspreuk eronder luidt *fasces fasces*, wat in het boek wordt vertaald als: moge jij roeden maken. “Een opdracht”, schrijft Mutsaers, “die door mijn vader wat te letterlijk werd genomen. Maar dit terzijde, want disclaimen is niet mijn ding en het disclaimen

van andermans verkeerde keuzes nog veel minder.”

Het is voor het eerst dat Mutsaers in een roman rechtstreeks verwijst naar het NSB-lidmaatschap van haar vader, waarvoor hij na de oorlog een jaar gevangen heeft gezeten. In haar eerdere verhalen en essays zoals *Kersebloed*, *Racbels rokje* en *Zeepijn* komt hij als een onschuldige, aimabele zuipschuit naar voren. Altijd heeft ze de man die verantwoordelijk was voor haar verpeste jeugd hartstochtelijk verdedigd. Hij was de ideale vader, alles wat fout ging lag aan haar liefdeloze moeder. En door zijn zegelring aan haar vinger te schuiven met de woorden: “wat staat deze ring mij ontzaglijk goed”, blijft ze hem ook in dit boek trouw. Anders dan haar beklagenswaardige broer is de schrijfster blijkbaar in staat geweest zich met haar achtergrond te verzoenen en zich zo te wapenen tegen de uitsluiting waar ze als NSB-kinderen slachtoffer van waren.

Hoewel ik de indirecte, vaak humoristische en altijd lichte verteltrant van Mutsaers waardeer, vind ik het een minpunt dat ze juist in dit schrijvende egodocument zo schimmig blijft doen over

*Charlotte Mutsaers reconstrueert
schijnbaar het ontspoorde leven
van haar vereenzaamde broer,
maar schrijft evenzeer over haarzelf*

de “erfzonde” waarmee haar vader zijn kinderen heeft opgezadeld. Niet ingevoerde lezers zal daardoor de mogelijke oorzaak van Barends tragedie ontgaan. Zo vertelt ze nergens dat deze jongste telg uit het gezin dezelfde voornaam droeg als zijn “foute” vader en daar levenslang onder gebukt ging. We moeten er maar naar gissen waarom hij als hoogst intelligente leerling van het gymnasium werd gestuurd en de lezer wordt onthouden dat hij daarmee in de voetsporen trad van Barend Mutsaers sr., die na de oorlog een academische carrière moest opgeven vanwege zijn NSB-lidmaatschap. Ook valt zonder uitleg over de smet die op zijn naam rustte, niet te begrijpen waarom haar broer als jongeman op straat “zomaar” een tand uit zijn mond werd geslagen. Hij moest die vuistslag voor zijn vader verborgen houden, een tandarts kwam er niet aan te pas, waarmee het verval van zijn gebit en van zijn ego onomkeerbaar werd.

In *Vrij Nederland* vertelde Mutsaers jaren geleden dat zij er pas op haar achttiende achter kwam dat haar vader “fout” was in de oorlog. “Ik begreep het niet. Hoezo ‘fout’? Kan een mens dan fout zijn? Ik kende die term helemaal niet.” Pas daarna – moeilijk voorstelbaar – nam ze kennis van de Tweede Wereldoorlog en de nasleep daarvan en begreep ze waarom ze als kind zo vaak in elkaar werd geslagen en met stenen bekogeld. “Ik heb altijd het idee gehouden dat in het geniep een heleboel mensen een hekel aan je hebben. Dat je niet op je verdienste wordt beoordeeld, of op hoe je werkelijk bent. Ik vlieg dus tegen het plafond als ik zie dat iemand vanwege zijn familiebanden geattaqueerd wordt.” En dat is vermoedelijk wat haar broer die met de naam van een collaborateur door het leven moest, overkwam, maar wat Mutsaers niet benoemt.

In *Harnas van Hansaplast* (de titel verwijst naar een uit stukjes pleister vervaardigd zelfportret van haar gemartelde broer) haalt Mutsaers tijdens de ontruiming van haar ouderlijk huis jeugdherinneringen onder het stof vandaan. Ze volgt daarmee het procedé van Mutsaers-bewonderaar Nicolaas Matsier in zijn fenomenale roman *Gesloten huis* (1994).

Jeugdfoto van het gezin Mutsaers © Literatuurmuseum

Literair gezien kan Mutsaers luisterrijke autofictie daar zeker aan tippen en als innerlijk zelfportret is het onovertroffen. Maar zij is, in tegenstelling tot Matsier, op haar best als ze het dierbare huis van haar jeugd verlaat en laat zien hoe haar wonden heelde dankzij haar vermogen tot liefhebben en de hulp van psychiaters. “Ik wou dat mijn broer zulke engelen had ontmoet. Dan had hij niet één pleister hoeven plakken”, verzucht ze.

Nee, in dat geval zou Barend Mutsaers jr., die blijkens zijn epistolaire nalatenschap over dezelfde talenten beschikte als zijn zuster, niet zijn geëindigd als een tandeloze, dwangmatig masturberende *borderliner*, maar als kunstenaar erkenning hebben gezocht en gevonden. Of toch niet? Mutsaers eindigt de roman met de vraag of haar analyse van Barends ondergang klopt. “En als ik geen gelijk heb? Dan houdt alles op.”

Maar wat zou er ophouden? Ook al heeft ze ongelijk, haar verwerking van een belast, in onschuld beleefd verleden blijft ongetwijfeld verrassende literatuur opleveren.

ELSBETH ETTY

CHARLOTTE MUTSAERS, *Harnas van Hansaplast*,
Das Mag, Amsterdam, 2017, 306 p.